

TE TĀHUHU O TE MĀTAURANGA
MINISTRY OF EDUCATION

TIKANGA WAI

waterskills.org.nz

WHAKAMĀRAMA

He hōtaka tikanga wai tēnei mo te whakaako tamariki. Kua whakaraupapa akoranga kia hōtaka matua te putanga. Mā tēnei hōtaka ngā tamariki e mōhio ki ngā pūkenga me ngā mātauranga ki te tātari tūraru, kia whai whakaaro, ā, kia haumaru ki ngā āhuatanga katoa o te wai.

He rauemi mā te kāhui kaiako e whakatū akomanga ana ki tētahi puna kaukau, ki tētahi wāhi wai haumaru rānei. He akoranga, he aromatawai ngā mahi.

TE KAUPAPA

He mātauranga kia maanu kia ora

TE HUNGA WHAI PĀNGA

Ngā kaiako me ngā kura katoa e whakaako tamariki tau 1-8

TMOA KAUPAPA AKO

Hauora

MARAUTANGA

Taumata 0 - 8

NZC KAUPAPA AKO

Ko ēnei kaupapa, he hauora, akoranga koiri, akoranga matahiko me te akoranga hapori e noho teina ana i te marau mātauranga (mēna kāhore ēnei kaupapa e noho tuakana ana.)

TIKANGA WAI

Ko te nuinga o te hōtaka Tikanga Wai, e aro ana ki te wai.

E noho pūmau ana ngā taumata matatau e whitu.

Kua puta ngā mahere ako (e whā nga taumata ako ki roto) mo te whakaako tamariki tau: 0-2, 3-4, 5-6, 7-8.

Ki roto i ia taumata, ka mahi tahi me ngā tamariki. Ka mārama ki ngā taumata matatau e whitu, ki ngā kaupapa haumaru hoki. E pai ana kia mahi ki te wai, ki te akomanga rānei.

Hei awhina i nga mahi whakaako, he rauemi akoranga, he tiwhikete, he pānui whakaahua akomanga hoki ka whakairia ki te ipurangi. Ko ngā tiwhikete ka huri hei ngohe karakara ma ngā tamariki. He mea whakakoakoa, he mea whakamaumahara ki a Kia mānu Kia ora.

Hei whakatauira, ka ruku ki ngā kōrero o ētahi iwi māori. Kia mahara, he tauira noa iho ēnei.

Ko te tikanga, ka rangahaua te kaiako me ngā tauira i ngā kōrero, i ngā hitiori e hāngai tonu ana ki tō rātou ake takiwā, wāhi rānei.

WHĀINGA PAETAE

I te roanga o te hōtaka (whitu tau pea te roa), ka ako ngā tamariki

1 - Ngā tikanga haumaru me te aroā ki te wai

- Me āhukahuka koe i ngā ohotata katoa, me mōhio koe i ngā kaiāwhina.
- Me mōhio i ngā ture, i ngā matepā, i ngā tūraru ki tō kainga, ki tō pāmu waihoki kī ngā puna kaukau.
- Me mōhio i ngā ture, i ngā matepā, i ngā tūraru ki tō kainga, ki te taiao, ki ngā onepū, ki ngā awa, waihoki ki ngā roto.
- Me mōhio i ngā ture, i ngā matepā, i ngā tūraru i a koe e kaukau ana, e hākinakina ana ki te wai.
- Me mōhio koe he aha koe e tuku ai i nga whakaaro haumaru.
- Me mōhio koe he aha te hauaitu? He aha ngā rongoā mō te hauaitu.

2 - Te uru me te puta i te wai

- Kia tika te uru me te puta i te wai. Me haumaru te mahi ahakoa kei hea.
- Mahi takirua. (he kaimahi, he kaimātakitaki hoki): Whakamātauhiā te hōhonutanga o te wai - E haumaru ana te wāhi rā? Peke ki te wai, mānu ki tō tuarā kia 1 mēneti te roa, kia tau te hā, hoki atu ki te taitapa, puta i te wai.

3 - Te heke ki raro i te wai - taupungatanga

- Heke ki te wai, huakina ngā karu, me āta hā.
- Tīkina tētahi taputapu ki roto i te wai.
- Kia toropapa ki te wai ka ruku ai ki raro kātahi ka neke haere kia 5 hekona.

4 - Te mānu i te wai me tō ake rewatanga

- Ka mānu, ka tū ai.
- Kia āta hā i a koe e mānu ana ki tō tuarā kia 1 mēneti.
- Kōue whakamua kia 3 mēneti
(ko ngā nekehanga, ka whai i te mātenga, ka rua, ka whai i ngā waewae).
- Takahia te wai kia 3 mēneti i te wai hōhonu.
- Mahia ki te wai hōhonu: Kuhuna te koti whakaora kātahi ka takahia te wai, ka kōue, ka mānu kia 3 mēneti, kia tika te hā. Ka hoki atu ki te taipapa ka puta ai i te wai.
- Mahia ēnei mahi kia 5 mēneti: tohua atu kia āwhina atu i a koe e takahia ana te wai, e kōue ana, e mānu ana. Kia tika te hā.

5 - Te takahuri me te huri i te wai - aronga

- Hurihangā huapae (puku ki te tuarā, tuarā ki te puku).
- Nekehanga: mai i te takoto huapae ki te poutū, hoki atu ki te huapae.
(mānu ki te puku, tuarā raini. Neke ki te poutū, hoki atu ki te huapae).
- Hurihangā poutū (180 tīkiri me te 360 tīkiri).

WHĀINGA PAETAE

6 - I te wā o te ohotata, me aha? Te haumaru o te tangata

- Ka mānu, kātahi ka tohua atu kia āwhina mai, e rua ngā whāinga.
  - Whakamahia te taputapu mānu.
  - Kaua e whakamahi i te taputapu mānu.
- Me āwhina i tō hoa me te toro atu i tētahi taputapu mānu, whiu taputapu mānu raini.
- Mahia ngā mahi: Kuhuna te koti whakaora, ka uru ai mā te hīkoi kātahi ka mānu ki te H.E.L.P. āhuatanga, kia piri tata ki ētahi atu, hoki atu ki te taipapa, puta atu i te wai.

7 - Haerenga i te wai - te kōkiri

- Haere atu kia 15 mita, kaua e tū. Kei a koe te āhuatanga o te kauhoe.
- Haere ki ngā momo wai katoa (ngā au, ngā ngaru, te hōhonutanga).
- Haere atu kia 50 mita, kia 3 mēneti raini, kaua e tū. Kei a koe te āhuatanga o te kauhoe.
- Neke atu kia 100 mita, kia 5 mēneti raini, kaua e tū. Kei a koe te āhuatanga o te kauhoe

HE HONONGA NUI KI NGĀ KAUPAPA HAUORA

Waiora Tō ake whaioranga – ngā tikanga hauora

Taiao Oranga me te taiao – tūhonotanga o ngā tāngata ki te taiao

Tangata Ngā tāngata me ngā hononga – tautoko i ngā whakaaro Māori, i ngā āhuatanga Māori

AROMATAWAI

E 27 ngā pūkenga ka horahia hei akoranga mā ngā tamariki. Kei te kaiako te tikanga mo te whakaraupapa mahi e ārahi i ngā mahi akoranga, ā, i ngā taumata ako o ngā tamariki.

E pai ana kia oti i ngā tamaiti ngā pūkenga maha i roto i te akoranga kotahi. I ētahi atu wā, ka takaroa te mau o te tamaiti i ngā pukenga. E pai ana tēnei. Whāia te taumata ako o te tamaiti. Ko te tikanga, ka piki te tamaiti ki te tau 8, kua mau i a ia ngā pukenga rua tekau mā whitu me ngā mātauranga nui.

- Mohiti kaukau, kahore rāini.
- I te wai pāpaku me te wai hōhonu.
- I te wai makariri me te wai mahana.
- I ngā wāhi katoa.
- Ka hāngai ki ngā hākinakina wai.

Ka tutuki i te tamaiti ngā mahi inā ka whakaatu i tōna mau i ngā āhuatanga o ngā akoranga.

Ko te tikanga, kia oti i te tamaiti te whakamahi i ngā pukenga e rima i te whakaaturanga kotahi. I roto i tōna kōwhiringa pūkenga e rima, me whakamahi hoki tētahi ki raro nei:

- Poutū whana wai ki te wai hōhonu, kia 3 mēneti.
  - Te neke i te wai e 50 mita te tawhiti, mo te 3 mēneti raini. Ko te tikanga, me kaua te tamaiti e tū. Kei te tamaiti te tikanga mo ngā nekehanga i te wai.
  - Te neke i te wai he 100 mita te tawhiti, mo te 5 mēneti raini. Ko te tikanga, me kaua te tamaiti e tū.
- Kei te tamaiti te tikanga mo ngā nekehanga i te wai.

TIKANGA

Ma te tikanga tātou e ārahi ki ngā mahi i te wai. Ma te whakapapa, ma te mātauranga ēnei tikanga e ora ai.

I mua atu

He mahi pānui mo mua i te akoranga

<https://waterskills.org.nz/for-schools>

PAE TUATAHI

Taumata Tuatahi - Tau 0-2

AKORANGA

NGĀ TIKANGA HAUMARU ME TE AROĀ KI TE WAI

NGĀ WHĀINGA

- Me mōhio mai mēnā e raru ana tētahi tangata ki te taha wai.
- Kaua e kaukau mēnā kāhore tētahi pakeke e tiaki ana i a koe.
- Kia haumaru te tākaro, kaua e whakararu i tētahi atu.
- Whakarongo ki ngā Manapou.
- Me pānui, me whai, me mārama i ngā tohu ki te taha wai.
- Whai whakaaro ki ngā mahi e tika ai te kuhu kākahu tika.
- Kaukau ki waenganui i ngā haki.

AKORANGA

TE URU ME TE PUTA I TE WAI

Kia haumaru, kia māia ki te uru ki te wai, me te puta i te wai ki te taha o te kaiako, tae ana ki:

- Piki me te heke i te arawhata.
- Hīkoi ki runga, hīkoi ki raro.
- Pā i te pātū i a koe e heke ki te wai.
- Kia māia i a koe e huri haere ki te puna kaukau.
- Me pānui, me whai, me mārama i ngā tohu ki te taha wai.
- Ka āhei ki te puta i te wai.

Mahi Tuatahi - Kia haumaru te kuhunga me te putanga

- Kuhu i ngā kākahu kaukau ka tatari ai ki tētahi pakeke i mua i te uru ki te wai. Wānangahia.
- Wānangahia te tikanga kia haumaru te uru me te puta i te puna kaukau.

Mahi Tuarua - Te uru me te puta mā te arawhata

Whakaakohia atu ki ngā ākonga kia pupuri i te arawhata i a rātou e heke ana.

(E heke kia rua ngā tapuuae ka piki ai kātahi ka heke kia whā ngā tapuuae, haere tonu tae atu ki te papa)

- Puta atu i a koe e pupuri ana i te arawhata.

NGĀ AKORANGA:

- Kia rua ngā ringaringa ki te arawhata i ngā wā katoa.
- Kia kotahi te tapuuae ia te wā.
- Kia pā atu ngā waewae e rua ki te papa.

Mahi Tuatoru - Āta heke ki te wai

Ka whakamōhio atu ki ngā ākonga i ngā tikanga o te āta heke ki te wai. Ki te kore e mōhio ki te hōhonutanga, te āhuatanga o te papa raini, me mārama ngā ākonga ki te mahi kia tika ai tana uru ki te wai. Me uru mā te puku, te nono, i ngā wāhi whāiti, i te whāriki pāremoremo kia rite te āhuatanga ki te moana.

NGĀ AKORANGA:

- Me tika ngā mahi.
- Kia mārō te tinana i a koe e noho ana, e takoto raini me ō waewae ki te wai.
- Nekehia o waewae kia rongo i te āhuatanga o te wai, i ngā mea hoki kāhore anō koe kia kite ki roto i te wai.
- Mā ō ringa koe e āta heke ki te wai (ko te taumahatanga o te tinana ki ngā ringa).
- Hurihia tō mata ki te taha, koropikohia tō kauae kia noho haumaru te mata i a koe e uru ana ki te wai.

KĒMU

URU KI ROTO, PUTA KI WAHO

I te kaiako e whakatangi ana i te korowhio, me āta heke ngā ākonga ki te wai. Hurihia tō mata ki te taha, koropikohia tō kauae kia noho haumaru te mata i a koe e uru ana ki te wai.

TE HEKE KI RARO I TE WAI - TAUPUNGATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Taupungahia tō mata ki te wai
- Huakina ō karu i te wai.
- Tukuna ngā mirumiru (mā te waha me te ihu).
- Ka maiea ake i te wai, me kimo karu.
- Kimihia ngā mea ki runga i te wai.
- Kia māia te neke haere, huri noa i te puna kaukau.

Mahi Tuatahi - Te nekehanga i te wai

- Hīkoi haere i te puna kaukau – hīkoi whakamua, whakamuri, whakataha.
- Ngā hīkoitanga o ngā kararehe – whakawhiti i te puna kaukau me te āhuatanga o tētahi kararehe, hoki mai me te āhuatanga o tētahi atu kararehe.

Mahi Tuarua - Kia māku tō mata

- Pōhutu ana ngā ringa ki te wai kia nui rawa atu te paratītītanga.
- Akiaki atu kia nui rawa atu te paratītītanga.

Tīkina tētahi pōro wai, whiuia atu ki tētahi atu heoi, whiuia te pōro i mua tata ki tōna mata.

Mahi Tuatoru - Tuku hā

- Tukuna ngā mirumiru ki runga i te wai i a koe e hīkoi ana

Ko te hā yo yo – Kia pā te papamānu ki te mātenga (kia kore te tamariki e muku i tōna kanohi). Hākina ka heke ai ki te wai me te āta hāputa. Piki ake kia maiea kātahi ka hākina. Me pērā kia 5-10 ngā wā. Mehemea ka tū te tamariki, he tohu kāhore anō ia kia tika i ngā mahi.

Ko te hīkoi Yo Yo – Ka tū ngā tamariki me tō rātou papamānu ki te rārangī – ka heke te tamariki tuatahi, i a ia ka maiea mai ka heke te tamariki tuarua, arā ka haere tonu tērā āhuatanga. I ngā tamariki e ū ana ki ngā mahi nei, tuku atu te wero ki te tū i te porowhita, kia tere te hīkoi.

Mahi Tuawhā - Taupungatanga

- Kia heke tō kanohi ki te wai.
- Tīkina ngā mea i ngā arapiki (wai pāpaku).
- Tīkina ngā mea i te papa o te puna kaukau.
- Harirū kōrua ko tō hoa i a kōrua e heke ana ki te wai.
- Te piki me te heke i tētahi hupa – mehemea kāhore ū hupa – kia porowhitahia ngā ringa o ngā tamariki e rua.

Heke ki raro i te hupa, tukuna atu ngā mirumiru, neke atu ki ētahi atu hupa. Haere whakamua, whakamuri, whakataha, tere, pōturi. Me ngana ki te hīkoi ki te tuku hoki i ngā mirumiru ki roto i te hupa. Whakahekea te hupa i ia wā

Werohia atu ki ngā tamariki kia waewae whiri te noho ki te papa o te puna kaukau. Tīmata ki te wai pāpaku kia tae rāno ki te hōhonutanga o te wai. Me pupuri ringa ngā ākonga. Kōrero atu, mihi atu, tākaro kēmu kaute matimati, tākaro kēmu he aha te tae o tētahi taputapu.

PIRATE PETE

Ka tū ngā tamariki ki te taha o te puna kaukau.

Ko Pirate Pete ki te wai e pātai atu ana “ko wai e mataku ana i a Pirate Pete?”.

Ka whakautu ngā tamariki “Kāhore au”, ka mea atu ai a Pirate Pete “Āe mārika!” kātahi ka uru ngā tamariki ki te wai ka whakawhitī atu ai ki tērā atu taha o te puna kaukau.

Mehemea ka pā a Pirate Pete i tētahi, ka noho hei hoa māna.

Ko te toa, ko te tamaiti whakamutunga kāhore ano a Pirate Pete rātou ko ūna hoa kia pā atu ki a ia. Ka tū te toa hei Pirate Pete mā te kēmu e heke mai.

RIMURIMU

Ka tū tētahi tokorua ki waenganui i te puna kaukau. Ko te toenga tamariki ki roto hoki i te puna kaukau. Ko te mahi a te tokorua, kia pā atu ki te toenga tamariki. Kā pāngia tētahi e te tokorua rā, me tū whakapakoko ki te puna kaukau, ā me toro atu ngā ringa ki ngā taha, anō nei he rimurimu.

Kia wātea ai te tamaiti kia neke anō, mā tētahi o ūna hoa e oma ki raro i ngā ringa ringa rimurimu.

PĀPAKA ME NGĀ KARAKATAERA

Kia rua ngā kapa mo tēnei ngohe. Ko tētahi kapa ko ngā Pāpaka, ko tētahi kapa ko ngā Karakataera. Whakarārangī mai ngā kapa e rua ki te pokapū o te puna kaukau. Me tū kanohi ki te kanohi ngā kapa.

Ka karangahia te kaiārahi te kupu Pāpaka, me hoki horo atu taua kapa Pāpaka ki te pātū o te puna kaukau. Ko te mahi o te kapa Karakataera, he whai i te kapa Pāpaka kia pā atu ki a rātou i mua i tana taenga atu ki te pātū. Mehemea ka pāngia tētahi o te kapa Pāpaka e tētahi Karakataera, ka huri ia hei Karakataera ināianei.

Mehemea ka karangahia te kaiārahi te kupu Karakataera, ko rātou kē te hunga haere horo ki te pātū. Ā, ko te kapa Pāpaka ka whai atu.

He mea tinihanga:

Me tuku te kaiārahi i ngā kupu tinihanga pēnei i te “kāpata, pakanga, papa kupu, karakia”.

Inā ka pāngia tētahi, tērā pea me hiki ia kia kite te kaiārahi, ae, kua mau ia.

TE MĀNU I TE WAI ME TŌ AKE REWATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Taupungahia tō mata ki te wai.
- Huakina ō karu i te wai.
- Tukuna ngā mirumiru (mā te waha me te ihu).
- Ka maiea ake i te wai, me kimo karu.
- Puritia te taputapu mānu (pakete, pōro, papa mānu) – ki mua, ki muri hoi – me tū anō.
- Me mana te whakatakoto o te tinana. Takoto (ki to tuarā), puku ki runga, titiro ki te rangi. Huripokina (puku), titiro.
- E pai ana kia tū te ākonga ahakoa te aha.

Mahi Tuatahi - Te aro ki ngā mahi mānu

Tirohia te rerekētanga o te kaha o te mānu o ngā momo taputapu mānu:

- Whakamātauhipa te manūtanga o te tinana me te whakamahi i ngā taputapu mānu rerekē.
- Whakamānu me tētahi taputapu mānu, ā, me whana kia tae koe ki te pātū o te puna kaukau.
- Whakamānu me tētahi taputapu mānu. Mahi takirua, takiwhā, taki tini raini.

Ētahi taputapu mānu

Pākete, Whāriki wai, Ngā momo Pōro, Pātaka ika, Pouaka Kirihou, Nūra mānu, Papa mānu, Hoe, Tāora, Rākau hī ika, Peka rākau, Pounamu kirihou, Taupoki, Pouaka makariri, Taupoki pouaka makariri

Mahi Tuarua - Te whakamānu me tētahi taputapu mānu

Me tīmata ngā mahi mānu ki te puku, ki te wai pāpaku. Me whakamahi raini tētahi papa tū.

Whakamahia:

- Mā te pātū o te puna kaukau.
- Mā te nūra mānu.
- Ngā papa mānu e rua.

Tētahi taputapu mānu pēnei i te nūra mānu (tākaia ki ngā hope), ngā papa mānu e rua ki ngā kēkē o te tangata. Me āta heke ki muri, me āta heke te mātenga ki runga i te nūra mānu, hope ki runga, tirohia ki te rangi.

Mahi Tuatoru - Te mānu kore āwhina

Whakamahia ēnei whakamānutanga ā tinana:

- Te mānutanga harore (pupuri i ngā waewae).
- Te mānutanga tepetepe (he āhua ūrite ki te mānutanga harore engari ka toro atu ngā ringa me ngā waewae anō nei he kawekawe.)
- Te mānutanga honu (he āhua ūrite ki te mānutanga harore engari ka noho te mātenga ki te wai, ka maiea ki runga hākina ai, ā, ka hoki kia noho te mātenga ki te wai. Me mahi anō).
- Me huri te tinana hei pū reta, hei āhua raini.
- Mānutanga whetu (ki mua/ki muri).

WHAKATAETAPE PĀRERA

Kia kotahi te papa mānu ki ia ringa. Me piri tata ngā tamariki. Kia kaha ngā tamariki ki te whana ki tērā atu taha o te puna kaukau, ā, me hoki mai.

KĒMU WHIOWHIO TUNA

Me tū tata ngā kaiwhakataetae ki te rārangi tīmata. Kō te hohonutanga o te wai, ki te uma o te tangata. Ka tīmata ngā mahi, ka huri huri haere i te puna kaukau, anō nei he tuna.

Me horo rawa, ā, kia tae rānō ki te rārangi whakamutunga. Ka rongo i te whio, me tū ia tangata, me mānu ki mua, ki te tuarā raini. Ka rongo i te whio kia rua ngā wā, me huri haere tonu.

Ko te tikanga, me kaha te whakamahi i te whio i mua i te taenga atu ki te rārangi whakamutunga kia whakangūngūa ngā tamariki ki te mahi mānu. Te tangata ka tae tuatahi ki te rārangi whakamutunga, ko ia kē te toa.

AKORANGA**TE TAKAHURI ME TE HURI I TE WAI - ARONGA****NGĀ WHĀINGA**

- Ka māia ngā ākonga ki te hīkoi whakamua, whakamuri hoki mai i tētahi taha o te puna kaukau, ki tērā atu taha.
- Ka māia ngā ākonga ki te takahurihuri maui, takahurihuri matau hoki.

Mahi Tuatahi - Aronga

- Kia rerekē te hīkoi i roto i te puna kaukau – hīkoi whakamua, hīkoi whakamuri, hīkoi ki te taha
- Te hīkoi kararehe – Whakaatuhia mai tētahi ekehanga kararehe mai i tēnei taha o te puna kaukau, ki tērā taha. I te hokinga mai, me rerekē te kararehe.
- He mahi takirua tēnei. Me tū hako tētahi (toro atu ngā ringa ki te taha, whakawehia ngā waewae). Ko tā tērā atu tangata, me oma huri rauna. Me whakawhitia mahi ngā tangata.
- Me rerekē te tū: whakapiria ngā waewae, tū kotahi te waewae ki runga.

Mahi Tuarua - Mānu (ki te tuarā) me te tū.

- Me ngāwari te whakahā. Ka tū te ākonga, me hā ki waho.
- Hikina te mātenga me ngā pokowhiwhi kia pai te titiro ki ngā waewae.
- Hikina ngā waewae ki te uma.
- Me tau ngā waewae ki te papa.
- Toro atu ngā ringa kātahi ka whakaheke ngā ringa.
- Mātenga ki runga, ā me tū te ākonga.

PŌTAKA TĀ

Me tū wehe ngā ākonga ki roto i te kaukau.

Kia kaha te hurihuri haere kia 360° (taha maui, taha matau hoki).

Ka mutu te hurihuri, me heke ki te wai, kātahi ka tū ake.

Me whakatū ringa inā kua mutu.

TE KĒMU RAMA WHERO/RAMA KĀKĀRIKI

Me nekenekē haere ngā ākonga i te puna kaukau.

Ko tā te kaiako, he karanga i 'Rama whero, Rama kākāriki' raini.

Inā ko 'Rama Whero' te karanga, me takahuri nga ākonga.

Inā ko 'Rama Kākāriki' te karanga, me rapu hoa kia takirua te mahi, ā, me hurihuri.

I TE WĀ O TE OHOTATA, ME AHA? – TE HAUMARU O TE TANGATA

NGĀ WHĀINGA

- Ko tā te ākonga, kā mahara, ka whakahua i te ture kia noho tahi me tētahi pakeke īna e tata ana ki te wai.
- Ka tika te whakutu urupounamu
- E pai ana kia tuku kupu akiaki
- He tika te mau koti whakaora, kā mutu, e mōhio ana te ākonga i ngā hua o te mau tika i te koti whakaora.

Mahi Tuatahi - Te Wānanga

- Wānangahia te hiranga o te noho tahi me tētahi pakeke īnā ki roto, ki te taha hoki o te wai.
- Wānangahia ko wai ngā kaiāwhina mehemea ka raru koe, koutou raini ki te wai.
- Wānangahia te tikanga kia kaua e uru ki te wai īnā kua raru tētahi.
- Wānangahia te hōhonu o te wai me ngā wāhi pai mo te uru me te puta i te wai.

Mahi Tuarua - Kia haumaru te uru me te puta

- Kei hea te wāhi pai mo te uru me te puta i te wai. Kōrero atu ki te kaiako.
- Mā te arawhata te ākonga e uru ki te wai. Mā te noho me te heke raini.

Mahi Tuatoru - Te tohutohu atu kia āwhina mai

- Whakaatuhia mai te tohu ā tinana mo te tangata hiahia āwhina - whakatū ringa, toro atu. Karanga atu 'Āwhina mai' 'Āwhina mai' 'Āwhina mai'.
- Whakangūngūa

Mahi Tuawhā - Te whiu taputapu ki te wai hei āwhina kia mānu ai te tangata

- Wānangahia ngā taputapu mānu me āna mahi nui ki te awhi i te tangata kua raru ki te wai.
- Rapua ētahi taputapu mānu pai mo te whiu atu ki te wai.
- Me kohi taputapu mānu: Pouaka makariri, pounamu miraka, tūru kirihi, pōro, pākete.
- Me whakarārangī ngā ākoranga. Me parakitihī te whiu taputapu mānu ki te wai. Me kaua ngā ākonga e tū tino tata ki te wai. Mā te kaiako e whakaatu atu i te mahi tika, arā, kaua e tū ki roto i te wai.

Mahi Tuarima - Te kuhu koti whakaora

- Whakaatuhia mai te kuhu koti whakaora.
- Wānangahia ngā tikanga o te mau koti whakaora. (Āheā? He aha e mau ai te tangata i te koti whakaora).
- Me kōwhiri ngā ākonga i tētahi koti whakaora, ā, kuhuna. He tika te noho o te koti whakaora?
- Me mahi tahi te kaiako me ngā ākonga. Whakaatu atu he aha e tika ai, e hē raini ai te kuhu o te koti whakaora.
- Kia tika te kuhu koti whakaora, me uru ngā ākonga ki te wai. Me haumaru te mahi.
- Me hiki i ngā waewae (ki te uma), ā, me mānu.
- Kia kaha ngā ākonga ki te mānu me te koti whakaora. Whakamahia ngā ringa kia neke ki te wai.

TE TAUTOHU I NGĀ MŌREAREATANGA

Ka taea e ngā tamariki ki te tautohu i ngā mōreareatanga ki te wai?

TAPUTAPU MĀNU

Kōrero mai he aha ngā taputapu pai mo te mānu ki te wai. He aha e mānu ai? He aha e kore ai e mānu?

AKORANGA

TE KŌKIRI

NGĀ WHĀINGA

- He tau, he māia hoki te ākonga ki te neke i te wai (horekau āwhina).
- Ka taea e ia te puta i te puna kaukau (me haumaru te mahi).

Mahi Tuatahi - Te Neke i te wai

- Me hoki ki tērā atu taha engari kaua e puritia te puringa.
- Me wehe i te taha o te puna kaukau.
- Anei ngā nekenekehanga kia tae ki tērā atu taha o te puna kaukau: Oma whakamua, oma whakamuri, ki te taha, Piu haere, hītoki, peke.

Mahi Tuarua - Kōue

Me tū ki te wai. Me toro atu o ringa:

- Me whai ngā ringa i te kōiti (toronga ki waho), Me whai ngā ringa i te kōnui (toronga ki roto).
- Panaia atu ngā mako, mauria mai ngā meremonia.
- Panaia atu ngā mako, mauria mai ngā kaiwhakatere.

Tū ki te wai pāpaku:

- Me whakangūngū i ngā mahi kōue, ringa toro ki waho, toro ki roto hoki. Me āta heke ngā ringa i te wai, ki reira mahi ai. Me whakapakoko te noho o ngā pokowhiwhi kia ngāwari te toro atu o ngā ringa, ki waho, i roto hoki. Me ngāwari, me kaha hoki ngā mahi.

TE MAHI TAKIRUA

He mahi takirua tēnei. Me tū takirua kōrua, me ngā tuarā ki te pātū o te puna kaukau. Me pupuri ringa kōrua. Ka rongo i te kupu 'haere', ka horo kautū atu ki tērā atu taha o te punakaukau, ā ka hoki mai. Ko te tikanga, me pupuri ringa i ngā wā katoa. Ko te tokorua kia tae tuatahi atu, ka wikitoria.

TE MAKO ME TE TUNA

Ko tētahi ākonga ka noho hei mako, ko tētahi atu, ka noho hei tuna. Ka whakaporowhitangia te toenga ākonga, ā, me pupuri ringa. Ka tīmata te mako ki waho i te porowhita. Ka tīmata te tuna ki roto i te porowhita. Ko te whāinga o te mako, kia neke ki roto i te porowhita kia mau i te tuna.

Ko te mahi o te hunga porowhita, he ārahi i te tuna kia kaua ia e mau e te mako. E pai ana kia hiki i ngā ringa o te porowhita e āhei ana te tuna kia puta ki waho i te porowhita. E kore te mako e āhei ki te whati i te porowhita engari e pai ana kia kaukau ki runga, ki raro raini i ngā ringa. Ka mau te tuna, ka tohua he mako, he tuna hou.

PŌRO TŪMATARAU

He mahi ā rōpū tēnei. Ko te whāinga, ka horo whakanekē te pōro ki tērā atu taha o te puna kaukau. Kia kotahi te tangata ki ia rōpū, ia te wā

PAE TUARUA

Taumata Tuarua - Tau 3-4

AKORANGA

NGĀ TIKANGA HAUMARU ME TE AROĀ KI TE WAI

NGĀ WHĀINGA

- E māia ana te ākonga ki te pātai ki tētahi pakeke kia āwhina mai.
- Ka whakamātau, ka mau hoki i ngā mea haumaru, pēnei i te koti whakaora.
- Ka mōhio i ngā mōreareatanga i te kāinga pēnei i te puna kaukau, pākete wai hoki. Kia mahara, kia katia te kēti o te puna kaukau i ngā wā katoa. Kaua ngā pākete e noho kī ki te wai. Me tango i te wai.
- Ka mōhio i ngā mōreareatanga i te pāmu, i ngā whīra hoki pēnei i te puna kaukau me ngā kumete.

AKORANGA

TE URU ME TE PUTA I TE WAI

NGĀ WHĀINGA

Te uru haumaru me te puta haumaru:

- Mā te arawhata.
- Mā ngā arapiki.

Te reti haere ki te wai:

- Ka noho ngā ringa ki te taha, ka huri te tinana, ka reti haere ki te wai.
- Ko ngā waewae ki mua, ka reti haere ki te wai.

Te heke ki te wai (aitua):

- Mā ngā ringaringa te mātenga me te uma e tiaki.
- Me piri te kauae ki te uma.
- Me piri ngā waewae, ka piko ngā turi, ka piri ki te uma.
- Whai muri i te urunga ki te wai, me maiea ake ki runga, kātahi me huri te aronga o te tinana ki tētahi wāhi haumaru.
- Whakamahia te tapa o te puna kaukau kia puta i te wai hōhonu (kāua mā tētahi tangata koe e ārahi)
- Me kaha te whana. Me tino toro atu ngā ringa kia āwhina te tinana kia puta i te puna kaukau. Mā ngā turi me ngā waewae hoki koe e awhi ki te puta atu.

Mahi Tuatahi - Te Wānanga

Wānangahia ngā wāhi haumaru mo te uru me te puta i te puna kaukau.

Mahi Tuarua - Te uru me te puta mā te arawhata.

- Te heke me te piki i te arawhata
- Whakaatua ngā mahi reti haere ki te wai (te uru) – Kōrero atu ngā hua o tēnei mahi, ki hea hoki e tika ana kia pēnei te mahi.
- Whakangūngūa te reti haere ki te wai – kaua ko te kanohi e aro ana ki te wai, ko te tuarā kē.
- Whakangūngūa te reti haere ki te wai (āta haere)

Mahi Tuatoru - Te uru me te puta mā te arawhata.

Whakangūngūa

- Tūturi te tinana
- Ka piko katoa te tinana
- Ka piko te tuarā
- Ka heke ki te taha

Me hanga rerekē ngā āhuatanga arā, ka karekare te wai, me takā ki te whāriki, ki ngā nūra mānu raini.

He whakahirahira te whakaako tamariki ki te tiaki i te mātenga me te tinana i ngā wā katoa. Ko te tikanga, me piri te kauae ki te uma, ka noho ngā ringa ki runga i te mātenga kia pai te tiaki i te kanohi. Ko ngā tuke me piri ki te uma. Ko ngā turi me piri hoki ki te uma.

Mahi Tuawha - Te puta i te wai hōhonu

Whakangūngūa te puta i te wai hōhonu

- Me kaha whana ngā waewae. Whakamahia ngā ringa kia hiki i te tinana ki runga, kia puta i te wai. Me hanga rereke ngā āhuatanga arā, me karekare pea te wai.

KĒMU

TE WAI NUI (WHAKATARUNA)

Ka piki i tētahi puke (whakamahia ngā koti whakaora kia hanga i tētahi puke). Ūhia ki tētahi hīti kirihou. Ko te mahi ināianei, he piki i te puke. Ko te ture, kia toru ngā wahanga o te tinana e pā ki te puke i ngā wā katoa: tuke, turi, turi.

AKORANGA

TE HEKE KI RARO I TE WAI - TAUPUNGATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Taupungahia tō mata ki te wai.
- Huakina ō karu i te wai.
- Tukuna ngā mirumiru (mā te waha me te ihu).
- Ka maiea ake i te wai, me kimo karu.
- Me āta hā puta mā te ihu me te waha e pai ai te heke ki te wai.
- I ā koe e titiro ana ki te wai (kua puta to mātenga, tinana raini i te wai), rapua ētahi taputapu i te wai. Huakina ō karu, ā, heke ki te wai ki te tiki.
- Ko te mātenga ki waenga i ngā ringa. Ko ngā matimati e aro ana ki te puna kaukau. I ā koe e wehe ana i te pātū, ko ngā matimati ka pā tuatahi ki te wai. Hei whakamutu atu, ko ngā waewae.

Mahi Tuatahi - Te noho me te ruku

Me noho ki te pātū ki te wāhi hōhonu o te puna kaukau. Ka noho ngā waewae ki te pātū. Me piko te kauae.

Whakaritea ngā ringa me te mātenga. Me aro ngā matimati ki te wai kātahi ka āta ruku ki te wai (kaua e wareware kia maiea ki runga). Kia mōhio mai, he mahi tēnei ki te wai 1.3 mita te hōhonu.

Mahi Tuarua - Te whakahā Yo-Yo

- He mahi takirua tēnei, Puritia ngā ringa. Ka heke tētahi ki te wai, ka hā puta ki reira. Ka maiea ake ia, ka heke tana hoa.
- Kōrero tahi me to hoa ki raro i te wai.

- Me heke ki raro i tētahi hupa e noho ana ki runga i te wai.
- Me hariru kōrua tahi ko tō hoa ki raro i te wai.
- Mātakina tō hoa e tuku mirumiru ana.
- Me ngana ki te noho ki te papa o te puna kaukau.
- Piki ki runga, heke ki raro kātahi puritia ngā turi ki te uma kia kore ngā waewae e pā ki te papa.
- Me noho ki te papa o te puna kaukau mo te rima hēkona.
- Hīkoia te puna kaukau (tētahi taha ki tētahi atu). Me noho ki ia rārangī i te papa.
- Tīkina ngā taputapu porowhita i te papa o te puna kaukau.

Me noho koe me tētahi taura poto ki te papa o te puna kaukau. Ko te whāinga, me here koe i taua here. Ka whai to hoa i a koe engari ko tāna, he wetekina i te here.

Whakakīa tētahi pākete ki tētahi taputapu taumaha rawa e tau ai tana noho ki te papa o te puna kaukau. Ko tā ngā tamariki, he kohi i ngā taputapu porowhita i te papa o te puna kaukau, kātahi ka purua ki te pākete (e noho tonu ana ki te wai)

TE RUKU PĀUA

Me whakarārangī ngā ākonga ki te wai (te hōhonu o te wai: ki nga hope). Me huri ngā ākonga ki te pātū kotahi. Me tū ki muri i tētahi atu (Kotahi mita te tawhiti ki waenga i ia ākonga. Ko te ākonga kei mua i te rārangī, ko ia e pupuri ana i tētahi taputapu taumaha (anō nei he pāua).

Ka hiki ki runga i te mātenga. Ka rongo i te kōkiritanga o te kēmu, ka taka te pāua ki muri i a ia. Ko te tangata tuarua, ka ruku, ka tiki i te pāua, ka hikina, ka taka anō te pāua.

Ka pērā tonu kia tae rawa ki te tangata whakamutunga. Ka tae ki te tangata whakamutunga, ka oma ia ki te tīmatanga o te rārangī. Ka whai wā ngā tāngata katoa ki te tū ki mua i te rārangī.

NGĀ NGARU MĒHIKO

Me whakaporowhita ngā ākonga. Me pupuri ringa hoki. Tohua ko wai ka tū hei rangatira. Ko tā te rangatira, he kukuti i tētahi ringa kei tōna taha e tohu atu ana e haere ana te ngaru mēhiko ki hea.

Ka hā ki roto tērā tangata, ka taupunga ki te wai, ā, ka kukuti i te ringa o te hoa kei tōna taha. Ka haere tonu ngā mahi, ka pērā ngā tāngata katoa. E pai ana kia whakamātau ngā ākonga ki te pupuri hā. Me noho ki te wai kia pau katoa tōna hau. E pai ana kia tini te aronga o te ngaru mēhiko.

TE ANA

Me tū ngā ākonga tata ki te taha o te puna kaukau. Me aro te titiro ki te taha o te puna kaukau. Whakamahia ngā nūra mānu kia hanga ana roa. Ka pupuri te ākonga i tētahi pito o te nūra mānu. Ko tērā atu pito e piri ana ki te taha, ki te pātū o te puna kaukau.

Ko te tikanga, ka tiriwhana te nūra mānu. Mehemea he maha ngā ākonga, e pai ana kia puritia ngā pito e rua o te nūra mānu e te tangata. Kāhore he take mo te pātū.

Ināianei ka neke ngā ākonga ki raro i ngā nūrā mānu (kia otahi te ākonga ia te wā). Kei te ākonga te tikanga mo ngā nekehanga: kaukau, whana, mā te tuarā.

TE MĀNU I TE WAI ME TŌ AKE REWATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Mānu ki te puku, ki te tuarā, ki te taha hoki engari kia kaha, kia papatahi te takoto o te tinana.

Mahi Tuatahi - Mānu ki te taha

Whāia ngā ngohe mānu mā te puku, mānu mā te tuarā hoki kia tika te whakaako mānu mā te taha o te tinana: pupuri he taputapu mānu ki runga i ngā hope, toro atu raini ki runga i te mātenga.

Mahi Tuarua - Mānu me tō ake rewatanga

Whakamahia ēnei whakamānutanga ā tinana:

- Te mānutanga harore (pupuri i ngā waewae).
- Te mānutanga tepetepe (he āhua ōrite ki te mānutanga harore engari ka toro atu ngā ringa me ngā waewae anō nei he kawekawe).
- Te mānutanga honu (he āhua ōrite ki te mānutanga harore engari ka noho te mātenga ki te wai, ka maiea ki runga hākina ai, ā, ka hoki kia noho te mātenga ki te wai. Me mahi anō).
- Me huri te tinana hei pū reta, hei āhua raini.
- Mānutanga whetū (ki mua/ki muri).

Mahi Tuatoru - Kōue

Me tu ngā ākonga ki te wai (te hōhonu o te wai: ki ngā pokowhiwhi).

- Ka taea e ngā ākonga ki te piko i ngā turi kia āta rewa ngā waewae ki runga. Kia pai ake te kōue, me horo ake ngā mahi. – E pai ana kia hurihuri.

Te kōue mā te mātenga.

- Takoto ki te wai (tuarā). Ko ngā ringa ringa ki tō taha. Ka aro ngā matimati ki te rangi, ka kōue ki te taha ā, ka hoki mai. (Ngaru iti) Ka aro ngā maikuku ki te mātenga – Ngā nekehanga iti.

Te kōue mā ngā waewae.

- He ōrite ngā mahi ki tā te kōue mā te mātenga engari i tēnei wā me aro ngā matimati ki te papa o te puna kauau. (kokohia te wai pēnei i te koko aihi kirīmi).

KIA MAHARA

- Me noho papatahi ngā ringa (kaua e noho piko ana).
- Kōnui ki raro i te wā ka toro atu te ringa ki waho.
- Kōnui ki runga i te wā ka tō mai te ringa ki roto.
- Me whakapakoko ngā pokowhiwhi.
- Me ngāwari, me kaha hoki ngā mahi.

WHAKAPAKOKO

Kei te wai ngā ākonga. Hei tīmatanga, ka mānu mā te puku ngā ākonga katoa. Me kaua ngā ringa me ngā waewae e neke. Mehemea e hiahia ana ki te neke, me tū ia. Me kaua ngā ringa me ngā waewae e neke. Me mahi ano engari me mānu mā te tuarā.

E rua ngā mahi hei whakangūngū: Me aro te kanohi ki te pātū, Me aro te kanohi ki te wai
(mā ngā tuke koe e ārahi kia āta reti ki te wai)

KĒMU

NGĀ MOMO MĀNUTANGA Ā TINANA

E pai ana kia whakamātau ngā momo mānutanga ā tinana kia māia te ākonga, kia mārama hoki ia i ngā āhuatanga o tōna tinana. Me āta haere ngā ākonga. Me noho ngā ringa me ngā waewae ki te wai.

Kei te ākonga te tikanga mo te noho me te whakatakoto o te tinana e pai ai te mānutanga. Whakamahia te katoa o ngā momo mānutanga ā tinana. Tīmata ki tētahi kātahi me tīni ki tētahi atu, ā, me haere tonu.

TE TAKAHURI ME TE HURI I TE WAI - ARONGA

NGĀ WHĀINGA

- He māia te ākonga ki ēnei mahi:
Takoto ki te wai (ki te puku. Me papatahi te tinana), mātenga ki te wai, me piri ngā waewae. Takoto ki te wai (Ki te tuarā), me hiki te kauae kia aro te titiro ki runga. Ko te pito me ngā waewae e mānu ana.
- Ka pikō katoa te tinana. Ka hurihuri haere (taha matau, taha maui hoki). Me kaua ngā waewae e pā ki te papa.

Mahi Tuatahi - Papa mānu

- Whakamahia kia rua ngā papa mānu, pātara miraka raini. Me tū te ākonga me ngā ringa kua toro atu ki ngā taha. Me āta pikō te tuarā, me neke ki mua kia taupungahia te kanohi ki te wai. Ināianei, me hiki i ngā waewae kia takoto papatahi te tinana.
- Ko wai e takoto papatahi pai ake nei? Me piri ngā turi ki te uma. Hikina te mātenga kātahi me heke whakamuri. Ināianei, me toro atu te tinana kia takoto papatahi.
- E taea ana e te ākonga ki te mahi me te kore pā i te papa?
- Mahia anō engari kaua e whakamahi taputapu mānu.
- Whakamahia kia rua ngā papa mānu, pātara miraka raini. Me hiki i ngā waewae. Mā ngā ringaringa me te tinana, me neke ki te taha mauī, ki te taha matau hoki. I ētahi wā me pā i te papa, i ētahi atu wā, kaua e pā i te papa.

Mahi Tuarua - Noho haumaru ki runga poti.

- Whakarārangi mai ngā tamariki. Tohua ia tamaiti kia '1', kia '2' raini.
- Ka karangahia te kaiako te '1', me heke te hunga '1' me te whakaatu mai i te mānutanga harore. Ka karangahia te kaiako te '2', me heke te hunga '2' me te whakaatu mai i te mānutanga harore.
- Me whakangūngū ngā ākonga i te heke whakamua me te heke whakamuri.

He whakataruna ēnei mahi i te heke i te poti. Ahakoa te āhutanga o te heke, mehemea ka huri hei harore (mānu), ka rewa ki runga.

Mahi Tuatoru - Haumaru ki te moana

- He mahi takirua tēnei – Ko tētahi ka huri hei harore (mānu), ko tērā atu, ka whakatahuri i te harore ki mua, ki muri hoki.

He whakataruna ēnei mahi i te kaha o ngā ngaru. Me hā ki waho mā te ihu me te waha e ora ai ia.

KĒMU

PŌTAKA TĀ

Me tū wehe ngā ākonga ki roto i te kaukau. Kia kaha te hurihuri haere kia 360° (taha maui, taha matau hoki). Ka mutu te hurihuri, me heke ki te wai, kātahi ka tū ake.
Me whakatū ringa inā kua mutu.

I TE WĀ O TE OHOTATA, ME AHA? TE HAUMARU O TE TANGATA

NGĀ WHĀINGA

- Ko tā te ākonga, kā mahara, ka whakahua i te ture kia noho tahi me tētahi pakeke īna e tata ana ki te wai.
- Ka tika te whakutu urupounamu.
- E pai ana kia tuku kupu akiaki.
- He tika te mau koti whakaora, kā mutu, e mōhio ana te ākonga i ngā hua o te mau tika i te koti whakaora.
- E taea ana e te ākonga ki te whiu taputapu ki te wai.

Mahi Tuatahi - Te Wānanga

- Wānangahia te hiranga o te noho tahi me tētahi pākeke īnā ki roto, ki te taha hoki o te wai.
- Wānangahia ngā tikanga haumaru ki te wai.
- Wānangahia ko wai ngā kaiāwhina mehemea ka raru koe, koutou raini ki te wai.

Mahi Tuarua - Kia haumaru te uru me te puta

- Wānangahia te hōhonu o te wai me ngā wāhi pai mo te uru me te puta i te wai.
- Kei hea te wāhi pai mo te uru me te puta i te wai. Kōrero atu ki te kaiako.
- Me uru ki te wā ki tāna (te ākonga) e tino mārama ai.

Mahi Tuatoru - Te tohutohu atu kia āwhina mai

- Whakaatuhia mai te tohu ā tinana mo te tangata hiahia āwhina - whakatū ringa, toro atu. Karanga atu 'Āwhina mai' 'Āwhina mai' 'Āwhina mai'.
- Whakangūngūa mai te tohu ā tinana mo te tangata hiahia āwhina - whakatū ringa, toro atu. Karanga atu 'Āwhina mai' 'Āwhina mai' 'Āwhina mai'.

Mahi Tuawhā - Te whiu taputapu ki te wai hei āwhina kia mānu ai te tangata

- Wānangahia ngā taputapu mānu me āna mahi nui ki te awhi i te tangata kua raru ki te wai.
- Rapua ētahi taputapu mānu pai mo te whiu atu ki te wai.
- Me kohi taputapu mānu pēnei i: Pouaka makariri, pounamu miraka, tūru kirihou, pōro, pākete.

Mahi Tuarima - Āwhina mā te taura

- Whakaatuhia mai ngā mahi āwhina i te tāngata mā te taura. Ka pupuri te kaiako i te taura. Ka whiu tētahi pito ki roto i te wai. Ka takoto te kaiako ki tōna puku ki te taha o te puna kaukau. Ka kume te taura.
- Whakangūngūa

Mahi Tuaono - Te kuhu koti whakaora

- Whakaatuhia mai te kuhu koti whakaora.
- Wānangahia ngā tikanga o te mau koti whakaora. (Āhea? He aha e mau ai te tangata i te koti whakaora).
- Me kōwhiri ngā ākonga i tētahi koti whakaora, ā, kuhuna. He tika te noho o te koti whakaora?
- Me mahi tahi te kaiako me ngā ākonga. Whakaatu atu he aha e tika ai, e hē raini ai te kuhu o te koti whakaora.
- Kia tika te kuhu koti whakaora, me uru ngā ākonga ki te wai. Me haumaru te mahi.
- Me hiki i ngā waewae (ki te uma), ā, me mānu. Kia kaha ngā ākonga ki te mānu me te koti whakaora. Whakamahia ngā ringa kia neke ki te wai.

TE TAUTOHU I NGĀ MŌREAREATANGA

Ka taea e ngā tamariki ki te tautohu i ngā mōreareatanga ki te wai?

TAPUTAPU MĀNU

Kōrero mai he aha ngā taputapu pai mo te mānu ki te wai. He aha e mānu ai? He aha e kore ai e mānu?

TAPUTAPU MĀNU

Me wāwāhi ngā ākonga kia rua ngā rōpū. Ko tētahi rōpū ki te wai, Ā, Ko tētahi rōpū ki te taha o te puna kaukau. Ko te rōpū ki te taha, ka whiu te taputapu ki te wai. Ko te hunga ki roto i te wai, me hopu i te taputapu, ā ka kauria ma ngā ringa kia tae ki te taha.

AKORANGA

HAERENGA I TE WAI – TE KŌKIRI

NGĀ WHĀINGA

E māia ana te ākonga ki te neke i te puna kaukau kāhore he āwhina.

- Te whakamahi ringaringa (ngā puke me ngā awaawa).

- E horo ake ana te neke o e ringa, i te kikowhiti.

Mahi Tuatahi - Haerenga i te wai

- Anei ngā nekenekehanga kia tae ki tērā atu taha o te puna kaukau:

Oma whakamua, oma whakamuri, ki te taha, Piu haere, hītoki, peke.

- Tū ki te wai (hōhonu o te wai: ki te uma). Me heke te tinana kia taupungahia ngā pokowhiwhi. Me toro atu ngā ringa ki mua. Whakangūngū te kōue huapae.

- Me āhua pikō ngā turi engari tū tonu ki te papa. Ināianei, me hiki i ngā waewae i a koe e kōue ana.

- Wānangahia ngā mōreareatanga wai ki te kāinga.

Mahi Tuarua - Takahia te wai

Me whakangūngū ngā ākonga ki te takahī wai:

- Me noho ki te tūru. Me pakari te tuarā. Ka noho he pātara ki mua i ia waewae.

- Kotahi te waewae ka neke ia te wā. Me tīmata ki te waewae mauī. Hikina ngā matiwae kātahi ka huri whakatekaraka te waewae ki runga i te pātara (Me pā tonu te waewae i te pātara).

- Tuarua mai, ko te waewae matau. Hikina ngā matiwae kātahi ka huri te waewae ki tērā atu taha.

- Waewae mauī, waewae matau, waewae mauī, waewae matau.

- Pupuri ki te taha o te puna kaukau (Kotahi te ringa).

- Whakamahia he taputapu mānu:

nūra mānu ki raro i ngā ringa, kia rua raini ngā papa mānu

TE KUME HUPA

He mahi takirua tēnei. Ka tū kanohi ki te kanohi te tokorua.

Ko te hupa kei waenganui i a rāua. Me mau ngā waewae ki te hupa.

Ka tīmata te kēmu, ko te tangata e titiro ana ki te wāhi hōhonu, me kaha kōue (whai i te mātenga)

Ko ia hoki ka kume i tōna hoa (whai i ngā waewae). Ka tae ki pātū o te puna kaukau, ka whakawhiti. E pai ana kia mahi ki te puku, ki te tuarā raini.

TE KŌUE ME TE PAPA MĀNU

Me noho te papa mānu ki muri i ngā turi e pai ai te tangata kia noho ki runga. Mā te kaiako e tohu atu he aha ngā nekehanga:

- Noho ki te papa mānu. Me hurihuri porowhita. Mā ngā ringa e ārahi i ngā mahi hurihuri
- Kōkiri whakamua ‘hoea te waka’ (whakamahia ngā ringa kau āpuru)
- Hoki whakamuri ‘hoea te waka’
- Noho tū ki runga i te papa mānu. Ma te kōue e noho taurite te tinana
- Takoto ki te papa mānu. Mā ngā ringa anake koe e neke whakamua, whakamuri hoki.

PAIHANA

Ngā taputapu: Te paihana – he pōro mānu, pōro taumaha raini

Whakaporowhitangia ngā ākonga. Ko te paihana ka noho ki waenganui i te porowhita.

Ko te ture: kāhore e pai ana kia pāngia te paihana e te tangata.

Mā te pōhutuhutu (ā waewae), mā te kume tangata, ka raru tētahi, ā ka pā ki te pōro. Ko te tikanga, me kaua te porowhita e whati.

He mahi anō:

Pōhutuhutu

- Ka mānu te paihana. (he poihaus, he pōro raini). Mā te pōhutuhutu, ka neke te pōro ki tērā atu taha o te porowhita. Kaua e pupuri ringa.

Me tū tētahi

- Ka huri tētahi tangata hei paihana. E pai ana te kaiako kia huri hei paihana. Ka taea e ia te toro atu ūna ringa, engari kāhore e taea e ia te neke i ūna waewae.

He tangata nekeneke

- Ka huri tētahi tangata hei paihana. Ka taea e ia te nekeneke.

- Noho kāpō. Me mau papanga kia noho kāpō te paihana (tangata)

PAE TUATORU

Taumata Tuatoru - Tau 5 - 6

AKORANGA

NGĀ TIKANGA HAUMARU ME TE AROĀ KI TE WAI

NGĀ WHĀINGA

- Ka whakamātauria te taiao, te wāhi raini e tū ai ētahi hui.
- He aha ngā pānga o te hauaitu. He aha ngā mahi kia kaupare i te hauaitu?

AKORANGA

TE URU ME TE PUTA I TE WAI

NGĀ WHĀINGA

Me tika te whakautu urupounamu (ā waha)

- Ka māia te ākonga kia haumaru te uru.
- Ka māia te ākonga ki te neke i te wai.

Te puta i te wai hōhonu

- Me kaha te whana. Me tino toro atu ngā ringa kia āwhina te tinana kia puta i te puna kaukau. Mā ngā turi me ngā waewae hoki koe e awhi ki te puta atu.

Te heke ki te wai (Aitua)

- Ka māia te ākonga, ka aro ki ngā tikanga haumaru.
- Ka titiro ki te wāhi uru.
- Ka ngāwari ngā waewae i te wā ka pā ki te papa.

Te uru mā te hīkoi

- Ka māia te ākonga, ka aro ki ngā tikanga haumaru.
- Ka titiro ki te wāhi uru.
- Ka ngāwari ngā waewae i te wā ka pā ki te papa.

Te piko me te ruku

- Kia kotahi te matiwae ki te tapa o te puna kaukau. Me noho te mātenga ki waenganui i ngā ringa. Me toro atu ngā ringa (ki te wai 1.8 mita te hōhonu anake).

Mahi Tuatahi - Te Wānanga

- Wānangahia ko wai ngā kaiāwhina mehemea ka raru koe, koutou raini ki te wai.

Mahi Tuarua - Te heke ki te wai (Aitua)

- Whakangūngūa ngā momo hekengā ki te wai.
- Me tika te mahi: Me piri te kauae ki te uma, ka noho ngā ringa ki runga i te mātenga kia pai te tiaki i te kanohi. Ko ngā tuke me piri ki te uma. Ko ngā turi me piri hoki te uma.

Mahi Tuatoru - Te uru mā te hīkoi

Ka uru pēnei mai i tētahi wāhi e pai ai te hīkoi whakamua. I te nuinga o te wā, ka raru te ākonga ki te kōkiri whakamua, titiro whakamua me te toro atu o ngā ringa. E pai ana kia huri ēnei mahi hei kēmu. Ka whiwhi piro mehemea kāhore tō mātenga e taupunga ki te wai. Whakangūngūa he urunga hīkoi pēnei, kātahi ka kauhoe ki tētahi hoa.

KIA MAHARA

- Me tawhiti te tapuwae tuatahi.
- Toro atu tētahi waewae ki mua, tētahi waewae ki muri. Me āhua piko ngā turi.
- Me aro whakamua. Ka āhua piko te tuarā.
- Toro atu ngā ringa ki te taha, ki mua hoki. Me āhua piko ngā tuke, kā mutu, ko te kapu o ngā ringa me aro ki te papa.
- Me aro ki mua, ki te tangata kua raru.
- I tō urunga ki te wai, me pēhi ngā ringa ki raro. Me whana waewawe (nekehanga kutikuti) kia noho ki runga te mātenga i te wai.

Mahi Tuawha - Te puta i te wai hōhonu

- Whakangūngūa te puta i te wai hōhonu. Me kaha whana ngā waewae.
- Whakamahia ngā ringa kia hiki i te tinana ki runga, kia puta i te wai.

Mahi Tuarima - Te piko me te ruku

- Whakangūngūa te piko me ruku ki ngā wai hōhonu o te puna kaukau.
- I ā koe ki te tapa o te puna kaukau, ki ngā wai hōhonu, tēna, whakangūngūa ngā momo urunga ki te wai. Ka uru ki te wai, me tae horo atu koe ki tērā atu taha. Me puta atu kātahi me mahi anō.
- Wānangahia ngā mōreareatanga wai ki te kāinga.

KUA MAU

Ka noho tētahi tangata hei tangata whaiwhai. Ka tū ia ki waenganui i te puna kaukau. Ko te toenga tangata ka noho ki te taha o te puna kaukau (kāhore anō kia uru ki te wai). Ka tīmata te kēmu, me uru ngā tāngata ki te wai (me tohu te kaiako ko tēhea momo urunga), kātahi ka neke ki tērā atu taha o te puna kaukau. Ko te whāinga, kia kaua e pāngia koe e te tangata whaiwhai. Ka mau koe, āna, ko koe tērā ka huri hei tangata whaiwhai hou.

TE RUKU NŪRA MĀNU

Kotahi te nūra mānu ki ia tokorua. Ko tētahi, ka whakangūngūa ngā mahi ruku mai i te tapa o te puna kaukau (noho, nohotū, piko). Ko tērā atu tangata, ka noho ki te wai. Ko tana mahi, ka toro atu te nūra mānu kia pā i te pātū. Ka tohu i te tawhiti pai mo te ruku. Ko te whāinga, kia ruku tawhiti te tangata kia kore e pā i te nūra mānu.

NGĀ MOMO URUNGA KI TE WAI

Ka rārangī mai ngā ākonga ki te tapa o te puna kaukau.
Ka uru ia ākonga ki te wai.
Ko te tikanga, me rerekē ngā mahi uru ki te wai. Ka oti i ētahi ngā momo urunga katoa, e pai ana kia tīmata anō.

TE HEKE KI RARO I TE WAI - TAUPUNGATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Taupungahia tō mata ki te wai.
- Huakina ō karu i te wai.
- Tukuna ngā mirumiru (mā i te waha me te ihu).
- Ka maiea ake i te wai, me kimo karu.

Mahi Tuatahi - Taupungatanga

- Me tiki i ngā taputapu porowhita mai i te papa o te puna kaukau. E hia ngā taputapu porowhita ka taea e koe te tiki i te hā kotahi?
- Taupungahia, me wehe i te pātū (pānaia), kauria ki rō hupa (ki raro i te wai).
- Me heke ki raro,ā, me noho ki te papa.
- Me heke ki raro, ā me takoto ki te papa.

Mahi Tuarua - Whakamutunga

Wānangatia ngā tikanga mo te hunga kāhore e uru ki te wai engari ka āwhina tonu i te hunga kua raru ki te wai.

TE RAPUNGA

He whakaako i te ākonga kia kaua e matakū ki te wai. Ko te hōhonu o te wai: Ki ngā hope. He mahi ā rōpū tēnei.

Me ruku ngā ākonga i ngā taputapu kua heke mārika ki te papa (he taumaha). E tika ana me pai ngā taputapu mo te tamaiti, āra kāhore ūna pihi (pune, mea tākarō wai). Whakaritea he rārangi taputapu hei kohinga mā ia rōpū. Ka ruku tētahi tangata ia te wā (no ia rōpū).

Ka toa te rōpū nānā ngā taputapu (ki te rārangi taputapu) i kohia tuatahi ai.

TUKUNA NGA HUPA KI TE PUNE KAUKAU. KIA RUA NGĀ RŌPŪ.

Ka tīmata te kēmu:

Kotahi tangata no ia rōpū ka taupunga, ka kaukau, kā tū ki roto i tētahi hupa. Ko te whāinga, kia oti i a ia te tū ki ngā hupa katoa kātahi ka tukuna tēnei mahi ki tētahi atu i tōna rōpū.

TE MAKO ME TE TUNA

Ko tētahi ākonga ka noho hei mako, ko tētahi atu, ka noho hei tuna.

Ka whakaporowhitangia te toenga ākonga, ā, me pupuri ringa. Ka tīmata te mako ki waho i te porowhita. Ka tīmata te tuna ki roto i te porowhita. Ko te whāinga o te mako, kia neke ki roto i te porowhita kia mau i te tuna. Ko te mahi o te hunga porowhita, he ārahi i te tuna kia kaua ia e mau e te mako. E pai ana kia hiki i ngā ringa o te porowhita e āhei ana te tuna kia puta ki waho i te porowhita. E kore te mako e āhei ki te whati i te porowhita engari e pai ana kia kaukau ki runga, ki raro raini i ngā ringa. Ka mau te tuna, ka tohua he mako, he tuna hou.

TE MĀNU I TE WAI ME TŌ AKE REWATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Taupungahia tō mata ki te wai.
- Huakina ō karu i te wai.
- Tukuna ngā mirumiru (mā te waha me te ihu).
- Ka maiea ake i te wai, me kimo karu.

Me ngāwari ngā nekehanga ā tinana:

- Me mānu ki te tuarā. Me āta hākina, hā puta, tirohia ki runga, kauae ki runga.

Me kaua te tinana e heke ki raro rawa i te wai.

Mahi Tuatahi - Te Mānu

- Whakangūngūa ngā momo mānutanga ki te puku (whetū, harore, tepetepe).
- Me mānu ki te tuarā kātahi me tū.
- Me mānu me te kore taputapu, kia iwa tekau mēneti te roa. Me tohu atu kia āwhina mai tētahi.
- Whakangūngūa te mānutanga harore me tētahi hoa. Māna koe e ārahi i te wai.

Mahi Tuarua - Kōue

- Whakangūngūa te mahi kōue ki te puku me te tuarā engari kaua e whana. Ko ngā nekehanga, ka whai i te mātenga, ka rua, ka whai i ngā waewae.
- Kia mārō te tīnana ki te karetai. Āta whana, kia tere ngā ringaringa, kia iti te nekehanga o ngā pokowhiwhi.

POITŪKOHU

He mahi takirua tēnei. Ko tētahi ka huri hei pōro, ko tētahi ka huri hei kaitākaro poitūkohu.

Me kaute tahi ki te toru kātahi me pikō te tinana kia pōro te hanga.

Ko te mahi o te kaitākaro poitūkohu he ārahi i te pōro ki raro, ki runga hoki i te wai. Ka tae ki tērā atu taha o te puna kaukau, me whakawhiti.

TE KUKUME

He mahi takirua tēnei. Puritia te papa mānu. Ko tētahi tangata ki ia taha. Mā ngā haki e tohua te rārangī ki waenganui. Mā te karanga "haere" te kēmu e tīmata, ā ka ngana te takirua rā ki te kaukau ki tua o ngā haki.

PINIPŌRO

Ngā taputapu: Pōro poiwhana – te rahi o te pōro

He mahi takirua tēnei. Ka mānu ki te tuarā me ō rāua waewae ki te pōro (ki ia taha o te pōro). Ka kōue te tokorua rā, ko tētahi e whai ana i tōna mātenga ko tētahi atu e whai ana i ūna waewae tae atu ki te taha o te puna kaukau.

(Me noho pūmau te pōro ki waenganui i ngā waewae o te tokorua). E pai ana kia whakataetae ngā mahi me tētahi atu tokorua.

TE TAKAHURI ME TE HURI I TE WAI - ARONGA

NGĀ WHĀINGA

Hurihanga Huapae

- Āhuatanga o te tīnana, hope ki runga i te āhuatanga huapae.

Mahi Tuatahi - Hurihanga huapae

- Wehe i te pātū (panaia atu) i te āhuatanga huapae, whana kōue raini ki tō puku kia 10 ngā whana, huri ki tō tuarā, whana kōue raini kia 10 ngā whana, hoki ki tō puku, whakamahia anōtia ēnei mahi katoa.

Mahi Tuarua - Takaporepore

- Whakaatu i te takaporepore i te wai hōhonu.
- Whakangūngū te takaporepore e ngā ākonga.

Mahi Tuatoru - Hurihanga poutū

- Wehe i te pātū (panaia atu) i te āhuatanga huapae, whana kōue raini ki tō puku kia 10 ngā whana ka takaporepore ai kātahi ka tū, tukuna te hā, me mahi anō.

Mahi Tuawhā - Matatau

- Mahia ēnei mahi katoa heoi, kaua rawa e tū – kia 10 ngā whana, kōue, takaporepore tae atu ki te āhuatanga huapae

KĒMU

PŌTAKA TĀ

Me tū wehe ngā ākonga ki roto i te kaukau. Kia kaha te hurihuri haere kia 360° (taha maui, taha matau hoki). Ka mutu te hurihuri, me heke ki te wai, kātahi ka tū ake. Me whakatū ringa inā kua mutu.

I TE WĀ O TE OHOTATA, ME AHA? – TE HAUMARU O TE TANGATA

NGĀ WHĀINGA

- Ko tā te ākonga, kā mahara, ka whakahua i te ture kia noho tahi me tētahi pakeke īna e tata ana ki te wai.
- Ka tika te whakutu urupounamu.
- E pai ana kia tuku kupu akiaki.
- Kia tau te mauri o te tangata.
- He tika te mau koti whakaora, kā mutu, e mōhio ana te ākonga i ngā hua o te mau tika i te koti whakaora.
- E taea ana e te ākonga ki te whiu taputapu ki te wai.
- Ka kōue me ōu ringaringa, kore waewae. Ka kōue me ōu waewae, kore ringaringa.
- Āhuatanga HELP, e piko ana ōu turi ki tōu uma.
- Whakapiripiri rawa atu ki te porowhita, whakawhiti i te tangata ki waenga i te porowhita.
- Āwhina mā te taura.

Mahi Tuatahi - Te Wānanga

- Wānangahia te hiranga o te noho tahi me tētahi pakeke inā ki roto, ki te taha hoki o te wai.
- Wānangahia ngā tikanga haumaru ki te wai.
- Wānangahia ko wai ngā kaiāwhina mehemea ka raru koe, koutou raini ki te wai.
- Wānangahia he aha ngā ākonga e kore rawa ai e uru ki te wai ki te āwhina i te tangata e raru ana i te wai.
- Tohua atu ki ngā ākonga me pēhea rātou e tau ana te mauri o te tangata e raru ana i te wai.

Mahi Tuarua - Kia haumaru te kuru me te puta

- Wānangahia te hōhonu o te wai me ngā wāhi pai mo te uru me te puta i te wai.
- Pohewatia: Ka huri te puna kaukau hei awa ināianei. Ko ngā taha kua huri hei tokā māniania. Kei hea te wāhi pai mō te puta i te ‘awa’.
- Me uru ki te wā ki tāna (te ākonga) e tino mārama ai.

Mahi Tuatoru - Kōue

Whakangūngūa ki te wai hōhonu mo te toru mēneti. Me ngana kia huapae te takoto o te tinana, ā, me kaua e nekenekē. Me kōue mā te ringa, me āta whana hoki.

Mahi Tuawhā - Te tohutohu atu kia āwhina mai

Whakangūngūa mai te tohu ā tinana mo te tangata hiahia āwhina - whakatū ringa, toro atu. Me karanga atu ‘Āwhina mai’ ‘Āwhina mai’ ‘Āwhina mai’.

Mahi Tuarima - Te whiu taputapu ki te wai hei āwhina kia mānu ai te tangata

- Me kohi taputapu mānu: Pouaka makariri, pounamu miraka, tūru kirihi, pōro, pākete.
- Whakangūngūa te whiu taputapu mānu ki tētahi hoa i te wai (he mea āwhina kia mānu ia).

Mahi Tuaono - Āwhina mā te taura

Whakangūngūa te mahi āwhina i te tangata i te wai, mā te taura. Me takoto (ki te puku) ki te taha o te puna kaukau. Kumea te tangata ki te taha o te puna kaukau.

Mahi Tuawhitu - Te kuhu koti whakaora

- Me kōwhiri ngā ākonga i tētahi koti whakaora, ā, kuhuna. He tika te noho o te koti whakaora?
- Me mahi tahi te kaiako me ngā ākonga. Whakaatu atu he aha e tika ai, e hē raini ai te kuhu o te koti whakaora.
- Kia tika te kuhu koti whakaora, me uru ngā ākonga ki te wai. Me haumaru te mahi.

Ngā mahi mau koti whakaora

- Me hiki i ngā waewae (āhuatanga HELP), me mānu.
- Me neke i te wai.
- Me whakapiri ngā ākonga (kia tokowhā, tokorima, tokoono raini). Kotahi te tangata ki waenganui. Ko wai ka noho ki waenganui? Me whakawhitia kia noho ia tangata ki waenganui?
- Me kōue mā ngā waewae, me āta whana.
- Me kōue mā ngā waewae, me āta neke i ngā ringa.
- Whakarārangihia ngā ākonga (kia tokoono, tokowhitu raini ngā ākonga ki ia rārangi). Me mānu ki te tuarā. Toro atu ngā waewae kia mau ki ngā hope o te tangata ki mua. Ka kite i te hanganga rārangi. Ināianei, me neke tahi te rārangi mā te kōue me ngā ringa.
- Peke ki te wai hōhonu.

REIHI WHAKAORA

Whakahauruatia ngā ākomanga kia rua ngā rōpū. Ko tētahi rōpū kei te taha o te puna kaukau, ko tētahi rōpū, kei te wai. Ko tā te rōpū kei waho i te wai, ka whakamahi i te taura kia āwhina te rōpū ki te wai.

Kia puta katoatia te rōpū ki waho, kua wikitoria.

RĀRANGI

Whakarōpūtia ngā ākonga kia 6-8 ki ia rōpū.

Me tīmata ngā rōpū katoa ki te wai ki tētahi taha o te puna kaukau. Me whakarārangi ia rōpū. Kia kaha ia tangata o te rōpū kia kōue me ngā ringaringa, ā kia tae te rārangi ki tērā atu taha o te puna kaukau.

Te rōpū tuatahi kia tae ki tērā atu taha, ka wikitoria.

TAPUTAPU MĀNU

Whakahaurautia ngā ākonga. Ko tētahi rōpū kei te wai, ko tētahi atu kei waho i te wai. Ko te tikanga, ka whiuā ētahi taputapu mānu ki te hunga i te wai. Ka mānu ki te wai me aua taputapu. Ka kauria kia tae ki te taha o te puna kaukau.

HAERENGA I TE WAI - TE KŌKIRI

NGĀ WHĀINGA

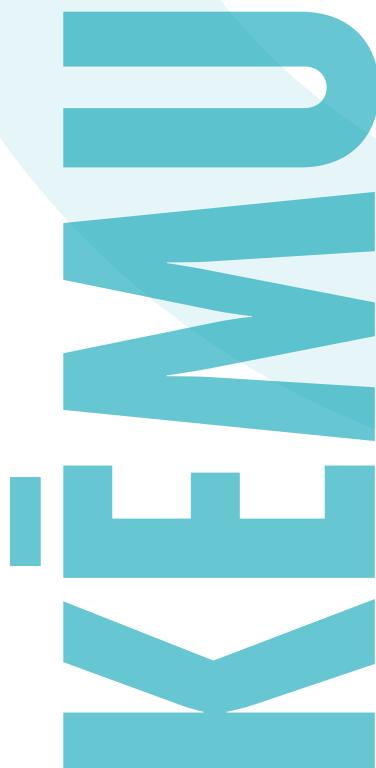
- Kia māia te haerenga i te wai, ahakoa te nekehanga o te tinana.

Mahi Tuatahi

Me whakawhiti i te puna kaukau engari me kaua ngā waewae e pā ki te papa. Kei te ākonga te tikanga mo ngā nekehanga kōkiri.

Kia kaha ki te kōkiri whakamua (mā te tuarā, mā te puku, ma te taha o te tinana raini) mo te wā roa.

Ka pau te kaha, ka aha? I rongo te tinana i te aha?

KAUTERE

He mahi ā rōpū tēnei. Me whakarārangi ngā ākonga. Me aro ki te tuarā o te tangata ki mua i a koe. Ko te tangata kei muri i te rārangi, me pā tōna waewae ki te pātū o te puna kaukau kātahi ka kumea ia e ūnā hoa kia tae horo atu ki mua i te rārangi. Ka tae ia ki reira, me kume i te tangata hou e tū ana ki muri i te rārangi. Ka wikitoria te rōpū ka otī pai te kukume i ngā tangata katoa.

NGĀ AU

Me whakarārangi ngā ākonga. Me aro ki te taha o te puna kaukau (kia kotahi mita te tawhiti ki te taha). Ka āta panaia te wai ki te taha ōrite kia puta mai he au. Me ngana ngā ākonga (kotahi ia te wā) kia kauria ki te au. Ka mānu me te tuarā me te tono atu kia āwhina mai tētahi. Mo te tokomaha tāngata, kia rua ngā rārangi tāngata. Me tū kanohi ki te kanohi (me rua mita te tawhiti). Whakamahia te au ki waenga i ngā rārangi. Kia kaha ake te au, me whakamahi i ngā papa mānu kia kaha panaia te wai. Anei ētahi mahi mo te hunga kauhoe: Me kauhoe me te aronga o te au, ki tērā atu taha raini, whakamahia he nūra mānu hei āwhina, noho ki te papa mānu, mau koti whakaora, me kume i tō hoa.

TAURA HERE

Tohua he tokorua kia tū hei 'Taura'. Ko te mahi o te taura he here tāngata. Ka mau te tāngata, ka herea ia ki te taura kia whakaroa ake taua taura. Ka haere tonu ngā mahi kia herea katoatia ngā tāngata katoa.

Ka motu te taura, me piri anō i mua i te whakamau tāngata. Ko te taura tino roa, ka wikitoria.

ĀWHIOWHIO

Me oma tere ngā ākonga, huri porowhita ana te haere. Na te tere me te neke kotahi, ka puta mai he au. Ka kaha rawa te au, me mutu te oma haere. Ināianei, me mānu ngā ākonga (ki te puku, ki te tuarā, ki te taha raini), kauria ki te au.

PAE TUAWHA

Taumata Tuatoru - Tau 7 - 8

AKORANGA

NGĀ TIKANGA HAUMARU ME TE AROĀ KI TE WAI

NGĀ WHĀINGA

- Me āhukahuka koe i ngā ohotata katoa, me mōhio koe i ngā kaiawhina.
- Me mōhio i ngā ture, i ngā matepā, i ngā tūraru ki tō kainga, ki tō pāmu waihoki kī ngā puna kaukau.
- Me mōhio i ngā ture, i ngā matepā, i ngā tūraru ki tō kainga, ki te taiao, ki ngā onepū, ki ngā awa waihoki ki ngā roto.
- Me mōhio i ngā ture, i ngā matepā, i ngā tūraru i a koe e kaukau ana, e hākinakina ana ki te wai.
- Me mōhio koe he aha koe e tuku ai i nga whakaaro haumaru.
- Me mōhio koe he aha te hauhauaitu? He aha ngā rongoa mō te hauhauaitu?

AKORANGA

TE URU ME TE PUTA I TE WAI

NGĀ WHĀINGA

- Kia tika te uru me te puta i te wai. Me haumaru te mahi ahakoa kei hea.

- Mahi takirua. (he kaimahi, he kaimātakitaki hoki):

Whakamātauhipa te hōhonutanga o te wai - e haumaru ana te wāhi rā? Peke ki te wai, mānu ki tō tuarā kia 1 mēneti te roa, kia tau te hā, hoki atu ki te taitapa, puta i te wai.

AKORANGA

TE HEKE KI RARO I TE WAI - TAUPUNGATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Heke ki te wai, huakina ngā karu arā me āta hā.

- Tīkina tētahi taputapu ki roto i te wai

- Kia toropapa ki te wai ka ruku ai ki raro kātahi ka neke haere kia 5 hekona.

AKORANGA

TE MĀNU I TE WAI ME TŌ AKE REWATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Ka mānu, ka tū ai.

- Kia āta hā i a koe e mānu ana ki tō tuarā kia 1 mēneti.

- Kōue whakamua kia 3 mēneti (ko ngā nekehanga, ka whai i te mātenga, ka rua, ka whai i ngā waewae).

- Takahia te wai kia 3 mēneti i te wai hōhonu.

- Māhia ēnei mahi i te wai hōhonu: Kuhuna te koti whakaora kātahi ka takahia te wai, ka kōue, ka mānu kia 3 mēneti, kia tika te hā. Ka hoki atu ki te taitapa ka puta ai i te wai.

- Mahia ēnei mahi kia 5 mēneti: tohua atu kia āwhina atu i a koe e takahia ana te wai, e kōue ana, e mānu ana. Kia tika te hā.

AKORANGA

TE TAKAHURI ME TE HURI I TE WAI - ARONGA

NGĀ WHĀINGA

- Hurihangā huapae (puku ki te tuarā, tuarā ki te puku).
- Neke mai i te takoto huapae ki te poutū, hoki atu ki te huapae (mānu ki te puku, tuarā raini. Neke ki te poutū, hoki atu ki te huapae).
- Hurihangā poutū (180 tīkiri me te 360 tīkiri).

AKORANGA

I TE WĀ O TE OHOTATA, ME AHA? TE HAUMARU O TE TANGATA

NGĀ WHĀINGA

- Ka mānu, kātahi ka tohua atu kia āwhina mai, e rua ngā whāinga
  - Whakamahia te taputapu mānu.
  - Kaua e whakamahi i te taputapu mānu.
- Me āwhina tō hoa me te toro atu i tētahi taputapu mānu, whiu taputapu mānu raini
- Mahia ēnei mahi: Kuhuna te koti whakaora, ka uru ai mā te hīkoi kātahi ka mānu ki te H.E.L.P. āhuatanga, kia piri tata ki ētahi atu, hoki atu ki te taitapa, puta atu i te wai.

AKORANGA

HAERENGA I TE WAI - KŌKIRI

NGĀ WHĀINGA

- Haere atu kia 15 mita, kaua e tū. Kei a koe te āhuatanga o te kauhoe.
- Haere ki ngā momo wai (ngā au, ngā ngaru, te hōhonutanga).
- Haere atu kia 50 mita, kia 3 mēneti raini, kaua e tū. Kei a koe te āhuatanga o te kauhoe.
- Haere atu kia 100 mita, kia 5 mēneti raini, kaua e tū. Kei a koe te āhuatanga o te kauhoe.

